

שמעתא למיקתא

חכם אחד מתיר ואחד אוסר, כמי יש לנהוג למעשה

א. חכם אחד אוסר ואחד מתיר. ב. איך קיי"ל. ג. מנין שנים או מנין תלמידים. ד. זה גדול בחכמה וזה במנין. ה. הטעם בדבר. ו. אוליגן בטר הרוב של אותה העיר. ז. יש רוב שמתירין או אוסרים. ח. ללכת אחר הרוב כשלא נשאו ונתנו ביחד. ט. אם אוליגן בטר הרוב של אותה העיר. י. לשאלו חכם אחד כשהשואל יודע שבאמת יש מחלוקת בדבר. יא. להודיע לשואל שחברו מיקל בדבר.

א. חכם אחד אוסר ואחד מתיר

איתא בע"ז (י) אם היו שני חכמים א' אוסר וא' מתיר, אם היה א' מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין הלך אחריו, ואם לאו הלך אחר המחמיר. ר' יהושע בן קרחה אומר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל. והביאו מימרא זו **הרי"ף** (שם ב), **והרא"ש** (פ"א ססי"ג, ועי' ברכות פ"ו ססי"ל). **והריטב"א** (בבמות יד. ד"ה ב"ש מהדד) בשם רבו נקט כריב"ק, וכן מבואר **במאירי** (ע"ז שם) וכתב דאם א' גדול מחברו אוליגן אחריו, וכדבריו מוכח **בר"ן** (יומא ד: ברי"ף).

והרשב"א (סי' רג) פסק דהיכן דפליגי שתי חכמים בהוראות איסור והיתר והוא דבר איסור דא"ל לך לחומרא, ואי דבר דרבנן לך אחר פשוט (ככל א), ודוקא אם שתי החולקים הן שוין, אבל אין סומכין על דברי הגדול ממנו בחכמה ובמנין, ע"כ. אולם **הרמב"ם** (ממרים פ"א ה"ה) כתב דשני חכמים או שני בתי דינים שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין או עד שלא הגיע הדבר להן בין בזמן א' בין בזה אחר זה א' מטמא וא' מטהר, אם אין אתה יודע היכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל דברי סופרים הלך אחר המיקל, ע"כ. ולכאורה צ"ע למה לא ילקח בין א' אחד גדול מחברו בחכמה ובמנין, וכן הקשה בהגהות **הרמ"ז** (שם). **והכסף משנה** (שם) ביאר דמהא דתי"ק מפליג בין גדול בחכמה ובמנין לאינו גדול משמע דריב"ק אפי' א' גדול כו' בשל תורה הלך אחר המחמיר כו' ולכן סתם רבינו ולא חילק, ע"כ. וכדבריו מבואר **בהגהות מיימוניות** (שם). מיהו וכ"כ **הרשב"א**, ע"כ. וכן לומר **הח"ס** (אה"ע ח"ב סי' עא ד"ה והנה, ועיי"ש ח"ז סי' כו ד"ה הרמב"ם) ונשאר בצ"ע.

ובגט פשוט (ככל א), ודוקא אם שתי החולקים דבשוין איירי, אבל אם היה א' גדול וכו' פשיטא דהולכין אחריו, ושוב כתב דאפשר דדבריו הם בדוקא וטעמו משום דלא אוליגן בטר הרוב אלא היכן דנשאו ונתנו ביחד משא"כ במחלוקת בדברי הפוסקים וכו' זה אוסר וזה מתיר וכל א' כתב סברתו בספרו וכו' בין שהיו מחולקים בזמן א' בין שהיו בזה אחר זה, אין הדבר ברור לומר ככה"ג דמדאורייתא אוליגן בטר רובא כיון שלא עמדו למנין וכו' דאלו היו נושאים ונותנים ביחד וכו' אפשר דהמורובים היו מודים וכו' ודלא **כהרדב"א** (י"ז קט"ט), ע"כ. ועיי' מש"כ על דברי הגט פשוט אלו להלן.

ב. איך קיי"ל

ולהלכה פסק **הרמ"א** (ח"ו"מ סי' כה סעי' א) כדעת **הרשב"א**. וכן דעת **הבלוש** (ח"ו"מ שם). ו**בחסדי דוד** (עדות פ"א ה"ג) כתב שדעת כל האחרונים כהרשב"א. ועיי' **בח"י רע"א** (ני"ד שם ס"ק ב).

אולם **הש"ך** (ני"ד סי' רב בתהגהות הוראות או"ה הקצף) פסק שבדאי' הלך אחר המחמיר רובא קטן ממנו בחכמה ובמנין ואם הקטן הוא תלמידו אין ה' לתלמיד במקום הרב אע"פ שהוא מחמיר באיסור דא"ו ואם נתחכם התלמיד כרבו שוה הוא לו, ואם הוא דבר דרבנן אם שניהם שוים "שלא נודע איהו מהם גדול" הלך אחר המיקל ואם א' מהן גדול בחכמה או במנין והוא מיקל לאפי' עשו מעשה החמיר כדברי הקטן מהדרינן עובדא ואם הגדול מחמיר סומכין על הקטן בשעת הדחק, וכן סומכים על התלמיד במקום הרב אם הוא שעת הדחק, ע"כ. **ובגט פשוט** (ככל א) ד"ה ויראה ללמנו הלכה) מסיק שנקטין חומרי דבר וחומרי דמר דאם המחלוקת הוא בשל תורה נפסוק כדעת הרמב"ם וסיעתו בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים נפסוק כדעת הרשב"א וסיעתו דהלך אחר מה שגדול בחכמה ובמנין בין להקל בין להחמיר, ושכן יראה דעת **הש"ך**. מיהו **בערוה"ש** (ח"ו"מ שם אות יב) סתם, ונרי שנקט כהרמב"ם. ועיי' **בתוס'** (ביצה יד. ד"ה איכא) דהיכן דלכל א' איכא קולא וחומרא עבדינן לחומרא. וכן נקט **הגרי"א** (רס"י תלחה). ועיי' עוד **במ"ב** (סי' פד ס"ק ו) שאם הרבה פוסקים אוסרים ר"יש יש לו להחמיר. ועיי' מש"כ **הפמ"ג** (א"ח"ס סי' תנא א"א ססי"ו). ומי"מ מדבריו **הרמב"ם** שם מבואר שאם יודע היכן הדין נוטה יכול להכריע, וכ"כ **הש"ך** (ססי' רמב אות ד). וכן הוא **בערוה"ש** (ח"ו"מ סי' כה אות יב). ועיי' **במ"ב** (סי' פד ס"ק ו) ששם הכריע שבדברי סופרים לך אחר המיקל. ושמתתי בשם **הגרי"ש** **שליט"א** [צ"ל] שנשאל איך לנהוג כשהגרשו"א צ"ל מיקל והרב מחמיר והשיב דאדאורייתא לך אחר המחמיר בדברנן אחר המיקל, וא"כ הוא בר הכי להכריע ביניהם.

ג. מנין שנים או מנין תלמידים

ועיי' **בריטב"א** (ע"ז שם) שכתב דמנין פירושו שנים ששימש ת"ח יותר או במנין תלמידים שנמנו עמו בהוראה זו. **והמאירי** (שם) כתב במנין היינו שנים ובש"מ כתי' שמנין היינו תלמידים. ו**בהגהות האשר"י** (שם) כתב שמנין פירושו תלמידים הרבה אי"נ שרוב התלמידים אומרים כמותו.

ובגט פשוט (ככל א) כתי' דמנין היינו רוב כמו שכתב **הרמב"ם** (ממרים פ"ב ה"ב) דהיינו חכמי הדור שהסכימו וקבלו הדבר שאמרו ב"ד הגדול ולא חלקו בו. וכן מוכח מה**חסדי דוד** (שם). **והסמ"ע** (ח"ו"מ סי' כה ס"ק יח) עדברי ההגהות אשר"י הנ"ל. **והש"ך** (ני"ד סי' רב) קיצור תהגהות הוראות או"ה אות ב) כתב דמנין היינו תלמידים הרבה, אבל אם גדול בשנים לא נקרא גדול בשביל זה. ועיי' **ח"ק** (סי' פו ד"ה והנה אמר).

והח"ס (ח"ז סי' כה) כתב דהאי במנין אין פירושו כבמנין דפ"ק דעדות (מ"ה) דהיינו מנין חכמי הדור שקיבלו דין זה מהם ולא נחלקו עליהם (עיי' רמב"ם ממרים פ"ב ה"ב), וא"כ הוה קצת כמו רוב דעדיף טפי מגדול בחכמה כמ"ש **הש"ך** (שם) הכא לא שייך לפרש כן דהרי מיירי מבי' שיושבים זה אצל זה ונשאל שאלה זו בפניהם ועכשיו הם מחולקים בחתיכה זו להתיר או לאסור וכו' אך הכא או מיירי במנין השנים כמ"ש האר"ב דפ"ק דעדות (שם) ואפשר שכן מודה הרמב"ם לפירושו זה אי"נ מפרש במנין תלמידים שהרביץ תורה רבים, אבל לא שהם סכימו בהל' זו אלא שירגיל ללמוד עם תלמידים הרבה. וזה נ"ל דעת **הגהות אשר"י** שם ודלא כהש"ך הנ"ל, ע"כ. **והמ"א** (סי' קלה ס"ק ו) מבואר עכ"פ דמנין אין פירושו שנים והביאו להלכה **המ"ב** (שם ס"ק ט) **והכה"ח** (שם אות טו).

ד. זה גדול בחכמה וזה במנין

ועיי' **בהגהות האשר"י** (שם) שכתב דאם זה גדול בחכמה וזה במנין אוליגן אחר הגדול במנין. מיהו **בר"ן** (יומא ד: ברי"ף) מבואר דחכמה עדיף מרוב דעות. **והמאירי** (יומא פג.) נקט כנ"ל בנוגע לנפשות להקל מיהא, עיי' שם (ועיי' מש"כ בענין נפשות **בשמעתא עמיקתא** גליון ת"ע). ו**בש"ך** (שם) כתב דככה"ג הגדול במנין דינן לו תלמידים הרבה אפי' אינם אומרים דעתם וכ"ש אם רוב תלמידים אומרים כמותו וקרא זה שגדול במנין גדול בחכמה.

והחסדי דוד (שם) שחבאי' ראה מהגמ' **בבמות** (ד) דמשמע דחכמה עדיף ממנין ועכ"פ מוכח מהתם דלא גרע חכמה ממנין (ועיי' לעיל מה נחשב מנין לדעת החס"ד). **ובמהר"ם שיק** (א"ח"ס סי' קמב ד"ה אמנם) מבואר דאפי' ביחיד החרף טפי אוליגן בטר רוב, ובהמשך דבריו כתב דבעלמא אוליגן בטר חריפות משום דהוא בכלל אחרי רבים להטות והיינו רוב חכמה, אלא דאפשר דמקרי רובא דליתא קמן. ועיי' **בח"ק** (ני"ד סי' פז) שכתב דהיכן דשוין במנין אוליגן בטר החכמה, ובסי' פ"ו הביא מחלוקת בענין רובא נגד חכמה מאי עדיף. שו"מ **בברכ"י** (שו"ב סי' תקפ"א אות א) שהביא דעת **הפרי"ח**, **המהרש"ם** (א"ח"ס סי' לה) וראשונים בזה, עיי' שם.

ה. הטעם בדברנן אוליגן להקל

והנה הטעם דאוליגן דברנן אחר המיקל ובדאורייתא אוליגן אחר המחמיר לכאורה הוא משום דקיי"ל ספק דאורייתא לחומרא וספק דרבנן לקולא, והיי מחלוקת הפוסקים גם נחשב לספק כמ"ש **התוהמות הדשן** (סי' רסא) [ועיי' שם שנקט כן אפי' במחלוקת הגאונים והראשונים, וכדבריו נקטו **הב"י** (א"ח"ס סי' קס"ז), **המ"א** (סי' ק"ג), **והמ"ב** (סי' מז).] וכן מבואר **בלבוש** (ח"ו"מ שם) ו**בפמ"ג** (סי' תנא א"א ססי"ו) דמטעם ספק אתינן עלה. שוב העירוני שכן משמע מה**הנינוך** (מצוה תצו). ועיי' **בפמ"ג** (סי' שי מ"ז ס"ק א). וש"מ שכי' **בקהילות יעקב** (ברכות סי' א אות ב). [ועיי' **באג"מ** (א"ח"ס ח"ג סי' ק ס"ד"ה ודבר) שכתב דלא ברור לנו במח' אחרונים להחשיב לספק. אולם עיי' **בדברי מלכילאל** (ח"ב סי' נ) שבאבות נידון של האג"מ עשה ס"ס מפוסקי אחרונים]. אלא שלכאורה צ"ע ששרי ספק חסרון ידיעה לא נקרא ספק כמבואר **בש"ך** (ני"ד סי' צח ס"ק ט) וכן הביא **הבה"ל** (סי' רסא), וא"כ אם אין אנו יודעים להכריע אמאי נחשב הדבר לספק.

שו"מ שבאמת דעת **הרוב"ב** (החדשות סי' לד) **והרדב"ז** (ח"ד סי' אלף שסט ואלף רעו (רה)) מחלוקת בין הפוסקים לא נחשב ספק כיון שאם אין אנו יודעים להכריע א"ז זה נחשב לספק דאין זה אלא חסרון ידיעה, ולדעת הר"ב"ש שם דוקא מחלוקת תנאים ואמראים נחשב לספק, ועיי' נאמר בדברנן לך אחר המיקל. ועיי' **בשבט הלוי** (ח"ג סי' קפ"ד ד"ה ומי"מ עדין י"ל) שהביא דברי הרדב"ז הנ"ל וכתב דנהי דכנראה גם כל זה במחלוקת נשנה מכ"מ מי יקיל ראשו נגד הרדב"ז, ע"כ. אולם כבר מבואר דאין קיי"ל מחלוקת הפוסקים נחשב לספק וא"כ חזרה קושיא לדוכתא דהרי הוא ספק חסרון ידיעה. ועל כרחך לומר דכיון דהוי מח' הפוסקים, והיי התורה נמסרה לחכמים [עיי' **בדברות משה** (דברי סי' י ע"ב ב ד"ה ומוכרחין)] ממילא שני הצדדים אמת הם, ועל כן יש לומר שדבר נחשב לספק, דעם כאן לא ניתן לסמוך על ספק שהוא מחמת חסרון ידיעה כי אחד מהצדדים ודאי אינו נכון ועיי' עלינו לברר ההכרעה הנכונה, משא"כ בנד"ד. ועיי' **בדבר יהושע** (ח"א סי' סא אות ט). ודבקי השבט הלוי הנ"ל לכאורה צ"ע. ואפשר שכתב כן לצירוף להחמיר בנדיון דשם, עיי"ש.

האם מותר לאדם להכניס את עצמו לספק סכנה על מנת להציל את חברו מסכנה וודאית

אמרין **בגמ'** (סנהדרין ע"ג ע"א) תניא מנין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באים עליו שהוא חייב להצילו, ת"ל (ויקרא י"ט ט"ז) לא תעמוד על דם רעך.

וכן פסק **הרמב"ם** (פ"א מהל' רוצח הי"ד) וז"ל: כל היתול להציל ולא הציל עובר על לא תעמוד על דם רעך, וכן הרואה את חברו טובע בים או לסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל וכו' וכל כיוצא בדברים אלו העושה אותם עובר על לא תעמוד על דם רעך.

וכתבו **ההגהות מיימוניות** (דפוס קושטנטניא) שם דבירושלמי מסיק אפי' להכניס עצמו לספק סכנה. והביא דבריהם **בכ"מ** שם וכתב דנראה שהטעם מפני הלה ודאי והוא ספק.

ובטור (ח"ו"מ סי' תכ"ו) כתב וז"ל: הרואה את חברו טובע בנהר או שלסטין באין עליו חייב להצילו בין בגופו בין בממונו, ומיהו אם יש לו ממון להציל עצמו חייב לשלם זה. והרמב"ם כתב הרואה שחברו טובע בנהר או שלסטין באים עליו ויכול להצילו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל או ששמע שגוים או מוסרים מחשבים עלו רעה ולא גילה לאוזן חברו והודיעו וכו' וכל כיוצא עובר על לא תעמוד על דם רעך.

ובב"י שם הביא דברי ההגהות הנזכרים ופי' טעמו משום דהלה ודאי והוא ספק (כמ"ש בכ"מ), וסתם ולא הביא חולקים בדבר.

אולם **בב"ח** שם כתב וז"ל: ומ"ש והרמב"ם כתב הרואה וכו' נראה דלפי דמלשון הברייתא משמע דחייב להצילו אפילו אינו ברור לו שיוכל להצילו חייב להכניס עצמו בספק סכנה להצילו אבל הרמב"ם כתב **ויכול להצילו** וכו' דמשמע דדוקא בדאין ספק שיוכל להצילו אבל אינו חייב להכניס עצמו בספק סכנה להצלת חברו לכך אמר והרמב"ם כתב וכו' כנראה שחולק על מ"ש תחלה. מיהו בהגהות מיימוני ישנים נמצא לשם שכתב וז"ל בירושלמי מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עכ"ל ומביאו הבית יוסף.

ובשו"ע (ח"ו"מ סי' תכ"ו) סתם דבריו וכתב - הרואה את חברו טובע בים או ליסטים באין עליו או חיה רעה באה עליו ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו ולא הציל, או ששמע עכו"ם מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חברו והודיעו, או שידע בעכו"ם או באנס שהוא בא על חברו ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכיוצא' בדברים אלו עובר על לא תעמוד על דם רעך.

ובסמ"ע שם (ס"ק ב') הביא דברי ההג"מ והב"י וכתב ע"ז וז"ל: גם זה השמיטו המחבר ומור"ם ז"ל ובהו י"ל כיון שהפוסקים הרי"ף הרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהם מ"ה השמיטוהו ג"כ.

ובפ"ת שם (ס"ק ב') כתב וז"ל: עיי' **סמ"ע** ס"ק ב' בענין להכניס עצמו בספק סכנה בשביל הצלת חברו, עיי' בספר **אגודת אצוב** מהגאון מהר"ם זאב צ"ל שכתב טעם נכון מה דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו דברי הירושלמי בזה משום דס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי בהא ע"ש. ושם

ו. יש רוב שמתיירין או אוטרים

ע"י **גט פשוט** (כלל ו ד"ה אמנם במיד, ועייש ד"ה אמנם הפוסקים וד"ה כלל העולה) שכתב שבמדי דרבנן דקיי"ל בשל סופרים הלך אחר המיקל היינו דוקא כשהמחלוקת הוא שקול, אבל כשהמחלוקת אינו שקול הדרוב מחמירין אין להקל כסברת המיעוט אפי' באיסורים ורבנן ג' מ"מ בשעת הדחק ובהפסד מרובה סומכין על המכשירין אף שהמכשיר הוא יחיד גדול רבים וכ"ו ואף דרבנן נגד גדול סומכין עליו בשעת הדחק. וע"י **בחסידי דוד** (סו). וע"י עוד **בשמעתא עמיקתא** גליון קצ"ז בענין סמוך על המקלין בשעת הדחק.

ז. ללכת אחר הרוב כשלא נשאו ונתנו ביחד

וע"י לעיל שהבאנו בשם **הגט פשוט** (כלל א) שהרמב"ם לא חילק בין גדול בחכמה ובמנין משום דלא אזלינן בתר הרוב אלא היכן דנשאו ונתנו ביחד משא"כ במחלוקת בדברי הפוסקים. ועייש (כלל ה) שמשק דאע"ג דמרגלא בפומיהו דרבוותא דאף במח' הפוסקים באיסורי תורה אמרינן יחיד ורבים הלכה כרבים אפי'הו חוששין לדברי המיעוט לענין הלכה למעשה לפתחיה מפני **שאינו רוב גמור** כיון דלא נחלקו פנים בפנים, אך אם פשט המנהג הוראה הלי למעשה כשיש רוב הפוסקים המקילים א"נ שראויה המקילים הם חזקות ונוכחות א"נ שהמקילין הם עמודי ההוראה נקטינן כוותיהו ולפי"ז א"ש דלא סתרי אהדדי דברי הפוסקים דפעם חוששין לדברי המיעוט ואף ליחיד ופעם אין חוששין אף למיעוט נגד הרוב, ע"כ. וכן מבואר **בתורת חיים** (ע"ז סו) שכתב טעם חדש לאיסור דחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר דהוא משום ספיקא דדינא הוא דמאי חזית דאזלת בתר הך זיל בתר אידך ואשמעינן דאע"ג דאותו חכם שתייהר גדול מאידך בחכמה ובמנין אפי'הו הוי ספקא דדינא **דלא אמר רחמנא אחרי רבים להטות אלא הינא ושקלי וטרי בהדי הדדי** וכ"ו דאיכא למימר אילו הוה ידע דתנא דתנא היה מחזירן, ע"כ.

אולם שו"מ **בחי"ק** (יו"ד סי' פ) שדחה סברא הנ"ל וכת' דאזלינן בתר הרוב גם שלא נח' פנים בפנים דדוקא בענין רובו מתוך כולו בדבר דבעי מנין ב"ד, שע"י כן חייב להורות גם הוא כדעת רבים והוי כהסכימו כולם, משא"כ כל דיני או"ה וכל הוראה דמיעקר דינא סגי באחד חכם יחיד לאסור ולהתיר כידוע וזולת דאי נחלקו ב' חכמים זה אוסר וזה מתיר אף דמדינא כל א' יכול להורות כשיטתיה מ"מ לגבי דידן שאין בידינו להכריע הו"ל ספק שקול, וע"כ מספק קיי"ל בשל תורה הלך אחר המחמיר, וכל דידעין א' אוסר וב' מתירים בכי האי אין כאן צד ספק דצד היתר מוכרע טפי, ואם נשאו ונתנו יחד א"נ חבירו גדול להורות כדעתו דתנא דתנא כד הרוב דהוי מד"ת בטל דעתו, ע"כ. ובאמת מהראשונים שהבאנו **בשמעתא עמיקתא** גליון שפ"ו דס"ל דהשוואל לחכם ואסר, דאסור לאחר להתיר, מ"מ אם עבר והתיר מותר (אם גדול הוא בחכמה וכ"ו), מבואר כדברי החי"ק, ואפי' לדעת הראב"ד שם דס"ל דאם שאל גדול אין הדבר הותר היינו משום דשאהד"א.

ועיינן **במנ"ח** (מצוה עח אות ב) שהביא דברי הגט פשוט. וכן **המהר"ח** (תורת הנביאים בממ"ל לא תסור סוף פ"ג ד"ה ומה) וכת' (ד"ה והנה מרו) ודאי כלל דייחיד ורבים הלי' כרבים שייך דלא היו הנכמים במקדש דאע"ג דאמרו כדמו שמצוה **בברכות** (טו), אולם לא מטעם דלכתב אחר רבים להטות רק **מסתמא דעת הרוב הוא נוטה יותר וישאמנו דבריהם**.

שו"מ **בחזו"א** (ערה ס"י יא ס"ק י) שגם נקט כנ"ל אבל נתן גדר אחר, וז"ל דייחיד במקום רבים שפיר י"ל דחשיב ספיקא דלא אמרה תורה **אחרי רבים להטות** רק במושב ב"ד שדנו על הנדון, ובפלוגתא תנאי דאזלינן בתר רובא **אינו אלא מדין הולכין אחר הגדול** וכשם דב' חכמים אם היה א' מהם גדול הלך אחריו כדאמר ע"ז (י) ה"נ ביחיד במקום רבים אזלינן בתר רבים וחשיב כגדול, וזה ודאי דאם היו שני חכמים חולקים אע"פ שא' מהם גדול לא מפיק מכלל ספיקא, ע"כ.

המהר"ש שיק (ד"ה ע"כ כ ד"ה מיהו) שגם נקט כדעת הגט פשוט וכתב דהא דסמכין על רוב הפוסקים הוא רק סברא והוא משום **דהאמת מצוי אצל הרוב** וע"כ שייך סמוך מיעוטא (דהיינו מיעוט הפוסקים החולקים) לחזקה.

ועיינן **בשאלת יעב"ץ** (ח"א סי' קנ) שכתב שהטעם דאזלינן בתר רוב אע"פ שא"א ב"ד לבטל דעת היחיד ושיהיה כדברי הרוב משום שאמרה תורה שאין אנו צריכין לדעת היחיד ולהסכמתו ואע"פ שאינה בטלה כי לא הוצרכנו לבטלה. ואי לא תימא הכי איך מצאנו דינו ברגליו בבה"מ במה שפוסקי הלכות סמכו לילך אחר רוב דעות הפוסקים כמבואר לרוב ספריהם. ואע"פ שהכתוב על הספר ודאי חשוב קבוע וא"א לבטלו ברוב אלא ודאי שאין צורך לבטל דעות היחיד וכדאמרן. אלא שיש להרהר במוסכס זה שהנהו גם הפוסקים האחרונים לילך אחר רוב הדיעות כי מי קבצם כעמיר גורנה ומי העלה מספרם אם לא נפקד מהם איש וכי מי ראה כל ספרי הפוסקים שחוברו יחדיו ומי מנה או איה שורל וסופר לידע רוב מנין או רוב בנין איזה יותר מכריע בענין. מ"מ ברוב המקומות כשסמכו רז"ל לילך אחר הרוב יש להם ראיות חזקות **ורובא דלינא קמן נמי חשיב רובא** והנך דלא ידעין בהו כמאן דליתנהו נינהו לכן אין לנו להתחכם עליהם ז"ל, ע"כ. ואם קבל ע"י רב עושה כרבו בין לחומרא בין לקולא וכמו שבארנו **בשמעתא עמיקתא** גליון ת"ע.

ח. אם אזלינן בתר הרוב של אותה העיר

וע"י **בחי"ק** (יו"ד ח"ג סי' קט ד"ה והי"ל) שכת' שאם נפל ספק באיזה עיר אזלינן בתר רוב חכמי אותה העיר ואע"פ שיש זה בירור גמור כי אפשר שחכמי שאר ארצות יסכימו עם המיעוט, מ"מ לא צותה תורה לטרוח אחר כל חכמי ישראל. ויעיינן **בשאלת יעב"ץ** (ח"א סי' קנ) דכשהולכים אחר רוב לא משגחין בהנך ספרים דלא ידעין בהו דכמאן דליתנהו נינהו. והביאו **בש"ש** (יו"ד סו). וע"י **בדברות משה** (בפסוקים י"ב ע"פ א). וע"י עוד **בקונטרס הספיקות** (כלל ו סי' ב) ו**בקובץ הערות** (סי' טו ס"ק א).

ט. לשאול חכם אחד כשהשוואל יודע שבאמת יש מחלוקת בדבר

אלא דיי"ל דאע"פ שידוע לנו דאיכא פלוגתא ובדאי' אזלינן לחומרא [א"א"כ אחד מהם רב], מ"מ אפשר דכל זה בסתמא, אבל כשנשאל לחכם ומורה להיתר שוב אין על השואל ללכת לחומרא שהרי הלך חומרא דהוה של המתיר. וכן מצאנו **בדברות משה** (להגרי"מ פינטיטין וי"ט שבת סי' י ע"פ ב ד"ה וסובר רבבה) שהולכים דאף במקום שידוע לנו דיש מחלוקת יש רשות לשאול מבעל הוראה שיכריע עבורו, דהא מוכרחין לומר דהתורה נתנה רשות להורות אפילו לאלו היודעים דיני התורה ויודעים שיש אוסרין ויש מתירין דא"א"כ אף לאנשים פשוטים לא היה להם להורות דבר מוחלט כשיש מחלוקת אלא לומר לשואל שהוא סובר שמותר אבל יש חכמים החולקים עליו להחמיר, אע"פ שהשוואל כשיודיע לו מהחולקים יהיה לו ספק, דלכן הורה ר"א שמותר לחלל שבת למכשירי מילה ועשו כמותו וכן היה בכמה מקומות, ע"כ. ומבואר שאפילו אם החכם עצמו החולק על החכם האוסר מורה לו להתיר יכול לסמוך על הוראתו. וכן נקט בספרו **אג"מ** (או"ח ח"ה סי' כד אות ו). ועיינן **באג"מ** (יו"ד ח"ד סי' לה) שדן דאולי כח ההוראה של החכם הוא דוקא וקבא עובדא שבאה לידו, ולא במה שכתב החכם בספרו, ע"כ. ולפי"ז לא סגי במה שידוע השואל שכך דעת החכם, אלא צריך לשאול.

י. להודיע לשואל שחברו מיקל בדבר

וע"י **במנ"ש** (ק' סי' מד אות ב) שיצא לחדש שאם שתי חכמים התווכחו יחד וכל אחד עומד בדעתו, מסתבר שאף אם האוסר עומד וצווח על המתיר שהוא טועה, מ"מ נראה שאם לאחר חלף היחוס יחולק שוב השואל וישאל אותם איך להתנהג, כשסתבר שגם האוסר צריך לומר לו האי כללא שבדברנך הלך אחר המיקל, עייש. ולפי דבריו יש לומר דכ"ש בדברייטא כשתי חכם שאוסר דיש להודיע לשואל שעליו להחמיר. וממילא שוב אין הוכחה שיעיל הוראת החכם כמו שהוכיח הדברות משה הנ"ל. ובאמת גם האי הוכחה שהביא שם מהא דר"א יש לדחות דשאני התם דדין רבו היה לו. [ומה שביאר **הדברות משה** ע"פ היסוד הנ"ל **הפסחים** (נא), לכא"ו יש לדחות כמ"ש בספר **הערות** (להגרי"מא שליט"א סו)]. מיהו לכאורה דברי המנחת שלמה מסברא צע"ג, ודברי הדברות משה מסתברים בטעמם, ועיינן. אלא דבאמת אף המנחת שלמה לא התכוון אלא כשהשוואל שאל לבי' החכמים יחד, ועל כן יש לומר דבכה"ג ההוראה מוטלת על שניהם, עייש.

מסקנא דדינא-

א' שני חכמים שנחלקים בין בזמן א' בין בזה אחר זה א' מטמא וא' מטהר, אם אין אתה יודע להיכן הדין נוטה, אם המחלוקת הוא בשל תורה הלך אחר המחמיר, ובשל סופרים הלך אחר מי שגדול בחכמה ובמנין בין להקל בין לחמיר. ב' גדול במנין פירושו שרוב התלמידים אומרים כמותו ואין הכוונה למנין שנים. ג' י"א אם זה גדול בחכמה וזה במנין הולכים אחר הגדול במנין. וי"א שהולכים אחר רוב חכמה. ד' אם יש רוב פוסקים כצד אחד הולכים אחר הרוב, אלא שלפעמים גדולים בחכמה ובמנין והוא לפעמים הכרעה משתנית. ומ"מ אם אחד מהם רבו עושה כדבריו בין לקולא בין לחומר. ה' כל א' כשלא שאל פוסק שיכריע עבורו אבל שואל מבעל הוראה שיכריע עבורו הולך כדבריו אף מקום שידוע לו שיש מחלוקת בדבר.

בסוף הספר בהשמות הביא דברי **הרדב"ז** ח"ג סי' תרכ"ז שכתב כן בפשיטות דספיקא דידה עדיף מודאי דחבריה (עמ"ש בפ"ת ליו"ד סי' קנ"ז ס"ק ט"ו הבאתי דברי רדב"ז אלו ע"ש) והוא ז"ל כתב על זה אולם צריך לשקול הענין היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר כאותה שאמרו ס"פ אלו מצאיות דף ל"ג גבי שלך קודם לכל אדם שכל המדקדק בעצמו כך סופו בא לידו כך וכ"ה בשו"ע רס"ד ס"א ע"ש. עכ"ל.

וביו"ד סי' קנ"ז ס"ק ט"ו הביא דברי **הרדב"ז** הנ"ל שכתב דאם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה דספיקא דדידה עדיף מודאי דחבריה.

וכ"כ **לדינא בא"ר** (או"ח סי' שכ"ט ס"ג ח') משמיה **דהא"ה** וז"ל: מיהו אם אבודא היה גם כן הוא מסוכן עמו אין לו לסכן גופו מאחר שהוא חוץ מן הסכנה, כדדרשינן וחי אחיך עמך, ולא מציינו חילוק בין סכנה למיתה ודאית (איסור והיתר נ"ט), וזה לכא"ו סותר למ"ש הסמ"ע בסי' תכ"ו בשם הירושלמי דצריך להכניס עצמו בספק סכנה, וסייעתא לשו"ע שם.

וכ"כ **הגר"ז** (או"ח סי' שכ"ט ש"ח) וז"ל: הוראה ספינה שיש בה ישראל המטורפת בים וכן נהר שוטף וכן יחיד הנרדף מפני נכרי, מצוה על כל אחד לחלל עליהם שבת כדי להצילם, ואפי' הוא ספק אם יציל, ומ"מ אם יש סכנה אין לו לסכן עצמו כדי להציל את חבירו מאחר שהוא חוץ מן הסכנה, ואף שרואה במיתת חבירו, ואע"פ שהוא ספק וחבירו ודאי מ"מ הרי נאמר וחי בהם ולא שיבא לידו ספק מיתה ע"י שיקים לא תעמוד על דם רעך. עכ"ל.

ומבואר בדבריהם להדיא דאסור לו לאדם להכניס עצמו אפי' בספק סכנה ואפי' ע"מ להציל את חבירו ממיתה ודאית.

וכן העלו לדינא **המנחת יצחק** (ח"ו סי' ק"ג), ו**הציץ אליעזר** (ח"ט סי' מ"ה) זצ"ל.

אולם **באג"מ** (יו"ד ח"ב סי' קע"ד ד) פסק לדינא דנהי דאין אדם מחוייב להכניס עצמו לספק סכנה ע"מ להציל את חבירו מ"מ רשאי הוא לעשות כן. והנה כיון דלדברי הפוסקים הנ"ל איסורא נמי איכא, ואילו לדברי האג"מ רשות הוא דאיכא אבל חיובא ליכא, נראה פשוט דשב ואל תעשה עדיף.

פניני מוסר

עניני בטחון בה' (ז)

במהות הבטחון

מהות הבטחון מנוחת הנפש, ושסומך על מי שבוטח, שיעשה חסד - "מהות הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו, כפי יכלתו ודעתו במה שמפיק טובתו.

אבל העיקר, אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח, ואם יפקד לא ימצא הבטחון, הוא, שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו, שיקיים מה שאמר, ויעשה מה שערב, ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשוהו, שיעשהו נדבה וחסד". (חובות הלבבות שער הבטחון פ"א)

מידת הבטחון היא רק לאחר שמרגיש ויודע גודל הצרה - "אמנם מרן הגרי"ז זצלה"ה [מבריסק] אמר בזה יסוד, והוא, דמידה זו דאדם הבוטח בה' ניצל מצרתו נוכל לאמר רק כאשר מכיר הוא בגודל הצרה ויודע עד כמה גדולה צרתו ובכל זאת בוטח בה' שיושיעו ויצילו רק אז יוכל להקרא בוטח בה', והוי בטחון שלם וינצל.

אבל אם אינו מושך גודל הצרה ואינו ירא, ובוטח, לא יקרא זאת בוטח בה', **דמה שאינו ירא וסומך ליבנו בטוח שיהא לו טוב מפני שאינו יודע גודל צרתו ולא שהוא בוטח וסומך על הקב"ה וא"כ אין זה בטחון.**

וכיון שכן ממילא אינו מוכרח שינצל מהסכנה. אבל כאשר יודע ומכיר גודל הצרה שנמצא בה, ויודע שהקב"ה ברחמיו יכול להצילו ולשומרו, אז נקרא בוטח בו ית', ואז באמת ישמרנו". (שערים בתפילה עמי עט)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילום שם לע"נ
הרב אהרון בן אסתר זצ"ל

© שמעתא עמיקתא

הערות ותורמות בטל' 02 571-3932